

УДК 343.13

Топчій Наталія Степанівна –
ад'юнкт Національної академії внутрішніх справ

Nataliia S. Topchii –
PhD student at the National Academy of Internal Affairs
(1 Solomianska Square, Kyiv, Ukraine)

Необхідність впровадження електронного кримінального провадження

У статті розглядаються питання необхідності впровадження в Україні електронного кримінального провадження. Зазначено, що сьогодні українське кримінальне процесуальне законодавство запровадило змішаний або частково електронний кримінальний процес, тобто паперове провадження з елементами електронної фіксації. Зроблено висновок, що запровадження системи електронного документообігу буде сприяти подальшому формуванню вітчизняного електронного кримінального провадження, швидкому та ефективному складанню процесуальних документів в момент прийняття процесуального рішення.

Ключові слова: електронне кримінальне провадження, кримінальний процес, електронний документообіг, фіксація, електронний підпис.

В статье рассматриваются вопросы необходимости внедрения в Украине электронного уголовного производства. Отмечено, что сегодня украинское уголовное процессуальное законодательство ввело смешанный или частично электронный уголовный процесс, то есть бумажное производство с элементами электронной фиксации. Сделан вывод, что введение системы электронного документооборота будет способствовать дальнейшему формированию отечественного электронного уголовного производства, быстрому и эффективному составлению процессуальных документов в момент принятия процессуального решения.

Ключевые слова: электронное уголовное производство, уголовный процесс, электронный документооборот, фиксация, электронная подпись.

N.S. Topchii Necessity of Introduction of Electronic Criminal Proceedings

The article deals with the necessity of introduction of electronic criminal proceedings in Ukraine. It is noted that today Ukrainian criminal procedural legislation has introduced mixed or partially electronic criminal process, that is, paper proceedings with elements of electronic fixation. In the process of formation of electronic criminal proceedings, which has recently started in Ukraine, it is important to properly use the benefits of electronic document management.

Another advantage of the use of electronic criminal proceedings, to which the EED is integrated, is the instant exchange of documents between law enforcement and judicial authorities.

The time of drafting the electronic document should reflect the time of the decision in criminal proceedings or the completion of the investigative (investigative) action. The legislation stipulates that the electronic document must contain temporal differences in the conduct of investigative (investigative) action or making procedural decision with the moment of their documentary fixation. In view of the criminal proceedings, any procedural document in electronic form can be considered as documented data (information), which is being signed, and the investigator (detective, prosecutor, investigating judge) and other participants in the criminal proceedings - the signatories, ie persons who sign this document using a personal digital signature. The electronic digital signature of the investigator (prosecutor, investigating judge) and the other participant in the criminal proceedings can be verified with a public key, which will allow the author and / or signatory of the procedural and / or other document to be identified.

It is stated that when in accordance with the requirements of the CPC of Ukraine it is necessary to certify with the seal the authenticity of the signature on the documents and the correspondence of copies of the documents to the originals, as well as to ensure the integrity of electronic data and to identify the institution as a signer

(author) of the issued documents in electronic form, to carry out information exchange with other law enforcement agencies and legal entities institutions (law enforcement, prosecutor's office, court, etc.) use a specially designed digital e-mail for such purposes.

It is concluded that the introduction of an electronic document circulation system will facilitate the further formation of domestic electronic criminal proceedings, prompt and efficient drafting of procedural documents at the time of the procedural decision, will accelerate the process of document exchange between law enforcement and judicial authorities, as well as allow increasing the criminal level process.

Keywords: electronic criminal proceedings, criminal procedure, electronic document flow, fixation, electronic signature.

Постановка проблеми. Науково-технічна еволюція вимагає від кримінального переслідування осучаснення та удосконалення. В першу чергу, це стосується введення електронної форми кримінального провадження.

Реформування кримінального процесу України в напрямі введення електронного кримінального провадження є об'єктивно необхідним в умовах динамічної інформатизації всіх сфер життя суспільства. Сучасна практика кримінального провадження засвідчує наявність тенденції щодо активного застосування інноваційного інструментарію – спеціалізованого програмного забезпечення у формі електронних кримінальних процесуальних правореалізаційних засобів. Сьогодні це: автоматизована система документообігу суду, Єдиний реєстр досудових розслідувань, Єдиний реєстр адвокатів України, Єдиний державний реєстр судових рішень тощо. До кожного із зазначених засобів з урахуванням процесуального статусу та характеру [1, с. 12].

Свою чергою, правореалізаційне інформаційне середовище електронного кримінального провадження, як вбачається з аналізу його теоретичних положень, утворюватиме електронна система, сформована на основі ЄРДР, що крім виконання базових функцій щодо роботи з електронними даними забезпечуватиме телекомунікацію суб'єктів кримінального провадження.

Поряд з тим, електронне кримінальне провадження передбачає взаємодію з електронними системами органів кримінальної юстиції, державними реєстрами та базами даних, зовнішніми інформаційними ресурсами обміну даними тощо, що потребує наявності такої властивості його інструменту (ЕКППЗ), як інтероперабельність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед вітчизняних науковців, які

досліджують проблеми охорони таємниці досудового розслідування, можна назвати таких як: Ю. П. Аленін, Г. П. Власова, В. Г. Гончаренко, І. В. Гора, Ю. М. Грошевий, І.Г. Каланча, О. В. Капліна, В. А. Колесник, Л. М. Лобойко, В. Г. Лукашевич, В. Т. Маляренко, М. М. Михеєнко, В. В. Назаров, В. Т. Нор, Ю. Ю. Орлов, М. А. Погорецький, А. В. Столітній, В. М. Трофименко, В. П. Шибіко, О. Г. Яновська, Д. Б. Сергєєва, В. Я. Тацій, В. І. Фаринник, Р. О. Стефанчук, В. М. Тертишник, В. Ю. Шепітько.

Невирішені раніше проблеми. Та попри значний ступінь наукової розробки цієї теми, у наш час деякі питання залишаються досить суперечливими та такими, що потребують подальшого врегулювання.

Мета дослідження – аналіз наукових джерел щодо електронного кримінального провадження, визначення проблем правового регулювання даного питання та формування напрямів вдосконалення чинного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Під час кримінального провадження складається понад сорок видів процесуальних документів [2, с. 4]. Процес збору, накопичення, обробки, пересилання та використання такої кількості даних в паперовій формі вимагає, в першу чергу, значних затрат часу. Крім того, до таких процесів залучається значна кількість людських ресурсів (слідчі, прокурори, судді, експерти).

Варто зазначити, що електронний документообіг в Україні розвивається понад 15 років. Цей процес розпочався із прийняттям Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 р. [3] та продовжився прийняттям Закону України «Про електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 р. [4].

Українське кримінальне процесуальне законодавство запровадило змішаний або частково електронний кримінальний процес,

тобто паперове провадження з елементами електронної фіксації. Так, відповідно до КПК України досудове розслідування починається з суто електронної процедури – внесення слідчим (прокурором) відомостей до ЄРДР, результатом якої є електронний процесуальний документ автоматично сформований системою (витяг). Напротивагу початку кримінального провадження, на усіх інших стадіях процесуальні рішення і юридичні факти ініціюються, узгоджуються та приймаються виключно на паперових носіях, проте найбільш значущі з них обов'язково повинні фіксуватися у реєстрі. Таким чином, настання окремих юридичних фактів (початок та припинення провадження, зупинення та відновлення розслідування, пред'явлення підозри, оголошення підозрюваного у розшук тощо) прямо залежить від їх електронної фіксації у ЄРДР [5, с. 167-177].

У процесі формування електронного кримінального провадження, який віднедавна розпочався в Україні, важливо правильно використати переваги електронного документообігу.

Момент складання електронного документу повинен відображати час прийняття рішення у кримінальному провадженні або завершення проведення слідчої (розшукової) дії. Законодавством передбачено, що електронний документ повинен містити часових розбіжностей в проведенні слідчої (розшукової) дії чи прийнятті процесуального рішення з моментом їх документальної фіксації. Адже такі розбіжності досить часто викликають неможливість достовірного встановлення моменту виникнення юридичного факту. З використанням електронних документів в кримінальному провадженні стануть неможливими факти підробки, знищення документів або інших фактів зловживань посадовими особами правоохоронного органу, пов'язаних з фальсифікацією кримінального процесу.

У свою чергу, створення електронного документу завершується накладанням електронного підпису, який також використовується для ідентифікації автора документу.

На думку О. Д. Жученка, електронний документ повинен стати першоджерелом процесуального рішення. Електронне

документування у кримінальному провадженні дозволить часових розбіжностей в проведенні слідчої дії чи прийнятті процесуального рішення з моментом їх документальної фіксації. Адже, такі розбіжності досить часто викликають неможливість достовірного встановлення моменту виникнення юридичного факту. З використанням електронних документів в кримінальному провадженні стануть неможливими факти підробки, знищення документів або інших фактів зловживань посадовими особами правоохоронного органу, пов'язаних з фальсифікацією кримінального процесу [6].

Звичайний електронний документ – створений за допомогою текстового редактора та підписаний електронним підписом – містить в собі неструктуровані або слабо структуровані дані в тестовому, табличному або графічному варіантах. Це означає, що користувач буде змушений самостійно електронну позначку часу, яка засвідчує наявність електронних даних на момент часу, відображає момент створення документу з усіма даними, які в ньому містяться.

Цілісність процесуального документу, складеного в електронній формі, а також підписувача (автора) будь-якого процесуального документу в кримінальному провадженні можна встановити за електронним цифровим підписом. Електронний підпис – це дані в електронній формі, які додаються до інших електронних даних або логічно з ними пов'язані та призначені для ідентифікації підписувача цих даних [7]. Електронний цифровий підпис – вид електронного підпису, отриманого за результатами криптографічного перетворення набору електронних даних, який додається до цього набору або логічно з ним поєднується та дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати підписувача (автора). Електронний цифровий підпис накладається за допомогою особистого ключа та перевіряється за допомогою від-критого ключа.

З огляду на викладене в кримінальному провадженні будь-який процесуальний документ в електронній формі можна вважати документованими даними (інформацією), яка підписується, а слідчого (детектива, прокурора, слідчого суддю) та інших учасників кримінального провадження – підписувачами, тобто особами, які підписують цей документ,

використовуючи особистий електронний цифровий підпис. При цьому слідчий (прокурор, слідчий суддя) та інші учасники кримінального провадження повинні мати виключно надійні засоби електронного цифрового підпису, які вони будуть накладати на кожний складений в електронній формі (підписаний) процесуальний та/або інший документ. Електронний цифровий підпис слідчого (прокурора, слідчого судді) та іншого учасника кримінального провадження може бути перевірений за допомогою відкритого ключа, що даватиме змогу за потреби встановити автора та/або підписувача процесуального та/або іншого документа. З метою забезпечення таємниці слідства процесуальні та/або інші документи, підписані особистими цифровими підписами слідчого (детектива, прокурора, слідчого судді) та інших учасників кримінального провадження, разом з іншими матеріалами кримінального провадження повинні зберігатися на виключно захищених носіях [8].

У разі, коли згідно з вимогами КПК України необхідно засвідчити печаткою справжність підпису на документах і відповідність копій документів оригіналам, а також із метою забезпечення цілісності електронних даних та ідентифікації установи як підписувача (автора) виданих документів в електронній формі, здійснення інформаційного обміну з іншими правоохоронними органами та юридичними особами установа (орган прокуратури, суд тощо) застосовує спеціально призначений для таких цілей електронний цифровий підпис [9].

Наслідком використання подібної системи взаємодії електронного кримінального

провадження та електронного документообігу стане додержання прав та свобод учасників процесу, контроль з роботою слідчого, прокурора, надання їм допомоги при розслідуванні злочинів.

Ще однією перевагою використання електронного кримінального провадження, до якого інтегровано СЕД, є миттєвий обмін документами між правоохоронними та судовими органами.

Сьогодні в деяких судах країни в режимі тестової експлуатації функціонує підсистема «Електронний суд», яка забезпечує обмін електронними документами між учасниками судового процесу. Використання даної підсистеми в рамках кримінального процесу на нормативно-правовому рівні поки не регламентоване. Її впровадження, на нашу думку, допоможе пришвидшити процес розслідування та розкриття злочинів, забезпечити дотримання процесуальних строків, протягом яких повинен бути розглянутий документ.

Висновки. Таким чином, запровадження системи електронного документообігу буде сприяти подальшому формуванню вітчизняного електронного кримінального провадження, швидкому та ефективному складанню процесуальних документів в момент прийняття процесуального рішення, пришвидшить процес обміну документами між правоохоронними та судовими органами, а також дозволить підвищити рівень додержання прав та свобод учасників кримінального процесу.

Список використаних джерел:

1. Каланча І. Інформаційна безпека електронного кримінального провадження України. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2018. №3 С. 12-22.
2. Процесуальні документи у кримінальному провадженні. Зразки. Роз'яснення: наук.-практ. посібник / за заг. ред. М. А. Погорецького, О. П. Кучинської. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 560 с.
3. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15> (дата звернення: 25.10.2019).
4. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2019 р. № 2155-VIII. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19> (дата звернення: 25.10.2019).

5. Патрелюк Д. А. Електронне кримінальне провадження як напрям подолання протидії кримінальному переслідуванню. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2018. № 15. 167-177.

6. Жученко О. Д. Значення електронного документообігу у формуванні електронного кримінального провадження. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/24205/1/53-56.pdf> (дата звернення: 20.11.2019).

7. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22 травня 2003 р. № 852-IV (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/852-15> (дата звернення: 20.11.2019).

8. Про затвердження Порядку застосування електронного цифрового підпису органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями державної форми власності: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2004 р. № 1452 (зі змінами й доповненнями). Кабінет Міністрів України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1452-2004-p> (дата звернення: 20.11.2019).

9. Про Концепцію Національної програми інформатизації: Закон України від 10 січня 2002 р. № 2919-III (зі змінами та доповненнями). Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/75/98-вр> (дата звернення: 20.11.2019).

References:

1. Kalancha I. Informatsiina bezpeka elektronnoho kryminalnoho provadzhennia Ukrainy. *Naukovyy chasopys Natsionalnoï akademii prokuratury Ukrainy*. 2018. №3 S. 12-22.

2. Protseualni dokumenty u kryminalnomu provadzhenni. Zrazky. Roz'iasnennia: nauk.-prakt. posibnyk / za zah. red. M. A. Pohoretskoho, O. P. Kuchynskoi. Kyiv: Yurinkom Inter, 2015. 560 s.

3. Pro elektronni dokumenty ta elektronnyï dokumentoobih: Zakon Ukraïny vid 22.05.2003 r. № 851-IV. Zakonodavstvo Ukraïny. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15> (data zvernennia: 25.10.2019).

4. Pro elektronni dovirchi posluhy : Zakon Ukraïny vid 05.10.2019 r. № 2155-VIII. Zakonodavstvo Ukraïny. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19> (data zvernennia: 25.10.2019).

5. Patreliuk D. A. Elektronne kryminalne provadzhennia yak napriam podolannia protydiï kryminalnomu peresliduvanniu. *Visnyk Pivdennoho rehionalnoho tsentru Natsionalnoï akademii pravovykh nauk Ukraïny*. 2018. № 15. 167-177.

6. Zhuchenko O. D. Znachennia elektronnoho dokumentoobihu u formuvanni elektronnoho kryminalnoho provadzhennia. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/24205/1/53-56.pdf> (data zvernennia: 20.11.2019).

7. Pro elektronnyï tsyfrovyy pidpys: Zakon Ukraïny vid 22 travnia 2003 r. No 852-IV (zi zminyamy ta dopovnenniamy). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/852-15> (data zvernennia: 20.11.2019).

8. Pro zatverdzhennia Poriadku zastosuvannia elektronnoho tsyfrovoho pidpysu orhanamy derzhavnoï vlady, orhanamy mistsevoho samovriaduvannia, pidprijemstvamy, ustanovamy ta orhanizatsiiamy derzhavnoï formy vlasnosti: Postanova Kabinetu Ministriv Ukraïny vid 28 zhovtnia 2004 r. № 1452 (zi zminyamy ÿ dopovnenniamy). Kabinet Ministriv Ukraïny. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1452-2004-p> (data zvernennia: 20.11.2019).

9. Pro Kontseptsiuu Natsionalnoï prohramy informatyzatsii: Zakon Ukraïny vid 10 sichnia 2002 r. № 2919-III (zi zminyamy ta dopovnenniamy). Verkhovna Rada Ukraïny. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/75/98-вр> (data zvernennia: 20.11.2019).